

УДК 574.1

В.В. БУЙДІН¹, В.М. САМОРОДОВ²

¹ Полтавський національний педагогічний університет імені Володимира Короленка
Україна, 36003 м. Полтава, вул. Остроградського, 2

² Полтавська державна аграрна академія
Україна, 36003 м. Полтава, вул. Григорія Сковороди, 1/3

ЙОГО РОКІВ НЕУМОЛИМЕ ВІЧЕ... (до 100-річчя від дня народження Д.С. Івашина)

Висвітлено становлення Д.С. Івашина як вченого, ботаніка. Показано його вклад у ресурсознавство лікарських рослин, створення природоохоронних об'єктів, а також наведено відомості щодо просвітницької та видавничої діяльності.

Ключові слова: Д.С. Івашин, ресурсознавець, лікарські рослини, ботаніка.

Українська ботанічна наука завжди мала багато взірців самовідданого служіння рослинам. Серед таких добродійників нашого часу виділяється постать Д.С. Івашина. Восени 2012 р. виповнилось 100 років від дня його народження.

Дмитро Сергійович Івашин народився 12 листопада 1912 р. у с. Попівка колишнього Комишнянського, а нині Миргородського району Полтавської області в селянській родині. Його батько, Сергій Ларіонович Івашина, а саме так писалось його прізвище, був службовцем, а мати — домогосподаркою [2].

З молодю Дмитра Івашина вабили рослини. Він цікавився їх назвами та властивостями. Коли родина у 1926 р. переїхала до Полтави, Дмитро вирощував у садібі багато декоративних рослин. Закінчивши Устивицьку семирічку, почав навчатись у Полтавській садівничій профшколі [1]. У 1930 р. вступив до Полтавського зоотехнічного інституту на агрокормовий факультет, який згодом було перетворено на факультет організації кормової бази. Він гарно навчався та активно займався дослідницькими справами. Але через обставини, пов'язані із відмовою їхати у село для участі в політично-господарчих кампаніях, Дмитра виключили з інституту. «Я мав високу академ-успішність і приймав участь у громадській роботі», — писав про себе у службовій записці студент Дмитро Івашин у 1933 р. [2]. Це саме підтверджувало і керівництво Інституту, відзначаючи, що «студент Івашина має ви-

соку академ-освіту, 4 рази перебував на практиці виробничій...» [2]. Дмитру Івашину довелося змінити обраний фах — він працював вчителем біології та хімії в сільських школах селищ Мар'ївка та Великі Будищі на Полтавщині. У 1935 р. Д.С. Івашин вступив на заочне відділення біологічного факультету Ленінградського державного університету, який успішно закінчив у 1940 р. за спеціальністю «геоботаніка» [1, 3, 4].

Одержана фундаментальна фахова підготовка дала можливість молодому науковцю кваліфіковано досліджувати флору і рослинність рідного краю. Цьому сприяло те, що Д.С. Івашин у 1944 р. став викладачем кафедри ботаніки Полтавського державного педагогічного інституту. За сумісництвом він був завідувачем інститутського ботанічного саду. Тут він започаткував колекційний відділ на 100 видів лікарських рослин дикорослої флори України. Ділянки відділу завжди були доглянуті, постійно вівся журнал спостережень за динамікою розвитку рослин в умовах культивування [1, 3, 4].

Період з 1944 до 1950 р. став початком систематичного і детального дослідження Д.С. Івашином флори лікарських рослин України, про що свідчать перші друковані праці вченого [1].

Широка і романтична душа справжнього натураліста змусила його влітку 1950 р. покинути все і поїхати до Башкирії. У Башкирському державному заповіднику він обіймав посаду геоботаніка. Безкраї ліси і гори дали великі можливості для вивчення флори і рослинності. Особливу увагу Дмитро Сергійович приділив вивченню лікарських ресурсів і природному відновленню підлісків та лісів [1].

У 1952 р. Д.С. Івашину у зв'язку з реорганізацією заповідників запропонували переїхати до Сіхоте-Алінського заповідника, але він повернувся на Полтавщину, де у 1953 р. був зарахований на посаду старшого наукового співробітника Української зональної дослідної станції лікарських та аро-

матичних рослин ВІЛАР (нині — Дослідна станція лікарських рослин НААН України). Очолюючи секцію ботаніки, він з головою занурився в наукову роботу: численні експедиції, створення гербарію, поповнення ботанічного розсадника новими рослинами з метою вивчення питань їх інтродукції та акліматизації. В цей період Д.С. Івашин провів ресурсознавчі експедиції в Українські Карпати (1953–1966), на Поділля (1956–1966), в Полісся (1965–1966), Крим (1956–1957), на Донбас (1955–1957), у Лівобережний Лісостеп (1953–1966) [1, 4]. Це сприяло значному збільшенню (до 726 видів) ботанічного розсадника станції. Виявлені ним разом з колегами місцезростання арніки гірської, глечиків жовтих, осоки парвської, ромашки лікарської, тирличу жовтого, чемерника червонуватого, астрагалу шерстистоквіткового, цмину піскового, конвалії звичайної, мучниці звичайної та багатьох інших цінних видів були закартовані та опубліковані у вигляді зведених карт ареалів у картограм запасів сировини [4].

Дмитро Сергійович започаткував розробку інструкцій із заготівлі та висушування багатьох лікарських видів, зокрема, глечиків жовтих, цмину піскового, а також низки лікарських рослин Українських Карпат. У цей період він зацікавився ехінацеєю пурпуровою і зайнявся вивченням її цілющих властивостей. Родина вченого випробувала чаї з ехінацеї як дієвий імуномодулюючий засіб. Велику увагу учений приділяв також вирощуванню женьшеню. З'ясувалося, що на Полтавщині його можна успішно культивувати за допомогою насіння. Взагалі, працюючи на станції, Д.С. Івашин з невеликим штатом співробітників дослідив та довів до первинного розмноження 46 видів лікарських рослин, більшість з яких у подальшому почали вирощувати у промислових умовах. Це насамперед стосується цмину піскового та розторопші плямистої. Крім цього, Д.С. Івашин на станції створив фармакопейну ділянку із 165 видів лікарських рослин.

Працюючи на дослідній станції, Дмитро Сергійович підготував до захисту кандидатську дисертацію на тему «Дикорослі лікарські рослини річкових долин Лівобережного Лісостепу України», яку успішно захистив у 1964 р. [1, 4]. У 1965 р. світ побачила основна праця його життя — «Дикорастущие лекарственные растения Украины», яка принесла автору широке наукове визнання. Ця монографія витримала п'ять видань і стала основним посібником для підготовки великої кількості молодих науковців та освітян, практичних працівників фармацевтичної галузі та лікарів, а також для широкого кола читачів. Схвальне визнання не лише в СРСР, а й за кордоном отримав також «Атлас ареалов и ресурсов лекарственных растений СССР», який було видано у 1967 р. за активної участі Д.С. Івашина [1, 4].

У 1967 р. доля привела Д.С. Івашина до відділу мобілізації флори організованого на той час Донецького ботанічного саду АН УРСР, де він отримав посаду завідувача відділу природної флори. Він цілеспрямовано почав займатися вивченням впливу антропогенного тиску на рослинний покрив, вів активну роботу, спрямовану на оновлення старих та створення нових заповідників, заказників, пам'яток природи республіканського і місцевого значення. Така робота Д.С. Івашина не залишилась непоміченою, тому не дивно, що коли в Києві в 1973 р. почали видавати збірку «Рослинні ресурси України, їх вивчення та раціональне використання», то до її редколегії було включено Дмитра Сергійовича. Велику увагу вчений приділив дослідженню рідкісних та зникаючих видів рослин, вивченню природних кормових угідь Донбасу. Отримані результати лягли в основу виданої ним у співавторстві з Є.М. Кондратюком у 1986 р. монографії «Природные растительные кормовые ресурсы Донбаса», в якій було викладено рекомендації щодо раціонального використання сінокосів і пасовищ [1, 4].

Для збереження рослинного покриву під керівництвом Д.С. Івашина в Ботанічному саду було створено інтродукційний розсадник видів природної флори, який існує і досі.

Дмитро Сергійович підтримував тісні зв'язки з науковцями інших регіонів України, насамперед Полтавщини. Зокрема ще у 1979 р. світ побачив «Реєстр заповідних об'єктів Полтавської області», у розробці якого взяв найактивнішу участь Д.С. Івашин [3]. У цей же час він стає науковим керівником колективу викладачів кафедри ботаніки Полтавського педагогічного інституту, які займалися пошуком рідкісних та зникаючих видів флори Полтавщини і дослідженням стану природних фітоценозів для їх охорони. За його редакцією видано колективну працю «Щоб росли горицвіти» — перше в області зібрання про рідкісні та зникаючі види рослин і тварин. Окрім того, вченим була науково обґрунтована необхідність створення 9 республіканських заказників та 61 об'єкта місцевого значення [1].

Після виходу у 1983 р. на заслужений відпочинок Дмитро Сергійович переїхав до Полтави і продовжив наукову та трудову діяльність. Він брав активну участь у роботі обласного товариства охорони природи, ставши ініціатором створення у Полтаві Будинку природи, співпрацював з обласною газетою «Зоря Полтавщини», на сторінках якої вів рубрики «Замітки фенолога» та «Рослини «Червоної книги»». Крім цього, Дмитро Сергійович виїздив у різні райони Полтавщини з метою виділення заповідних територій, а також продовжував дослідження лікарських рослин та їх корисних властивостей. Тісно співпрацював з краєзнавчим музеєм, посилив природоохоронну роботу кафедри ботаніки Полтавського державного педагогічного інституту, на якій вів польовий практикум з ботаніки, та сприяв становленню молодих викладачів-флористів.

За своє життя Дмитро Сергійович опублікував понад 250 праць. Під його керівництвом виховано декілька поколінь біологів та любителів природи. Його публікації в

місцевих газетах і збірках із питань охорони природи вчили людей, зокрема молодь, дбайливому ставленню до природи, любові до всього живого. Володіючи глибокими знаннями, Дмитро Сергійович безпомилково впізнавав вид на будь-якому етапі онтогенезу. У фітоценозах завжди відзначав як притаманні їм види, так і випадково занесені туди. Ніколи не читав нотацій, виховував любов до знань і завжди був прикладом відповідального ставлення до дорученої справи.

Великий внесок зробив Д.С. Івашин у розвиток гербарної справи в Україні. По суті, він є фундатором гербарію Дослідної станції лікарських рослин (1946). Особливу цінність мають його збори (1965–1978), які зберігаються в гербарії Донецького ботанічного саду НАН України. Чималі гербарні колекції, зібрані Д.С. Івашиним, зберігаються на кафедрі ботаніки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка та у Полтавському краєзнавчому музеї.

Помер Д.С. Івашин 20 вересня 1992 року. Похований у Полтаві на Новоміському цвинтарі.

Таким чином, Д.С. Івашин відіграв значну роль у розвитку біологічної науки. Праці Дмитра Сергійовича не втратили свого значення, на них навчаються нові покоління науковців різних профілів як України, так і близького зарубіжжя. Створені за його участі заповідні території входять до складу природоохоронного фонду декількох областей України.

1. *Біорізноманіття*: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у загальноосвітній та вищій школі: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. присвяченої 100-річчю від дня народження Д.С. Івашина, ботаніка, флориста, еколога / За ред. М.В. Гриньової. — Полтава: Друж. майстерня, 2012. — 126 с.

2. *Личное дело* № 15. Івашина Дмитрий Сергеевич. — Архів Полтав. держ. аграр. академ. — 39 с.

3. *Природничий факультет: історія і сьогодення*. До 95-річчя Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка та 90-річчя природничого факультету / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової; ПДПУ імені В.Г. Короленка — Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. — 240 с.

4. *Ресурсознавство, колекціонування та охорона біорізноманіття*: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. — Полтава: Б. в., 2002. — 310 с.

Рекомендував до друку П.А. Мороз

В.В. Буйдін¹, В.М. Самородов²

¹ Полтавський національний педагогічний університет імені Володимира Короленка, Україна, г. Полтава

² Полтавська державна аграрна академія, Україна, г. Полтава

ЕГО ГОДОВ НЕУМОЛИМОЕ ВЕЧЕ...

(к 100-летию со дня рождения Д.С. Івашина)

Освещено становление Д.С. Івашина как ученого ботаника. Показан его вклад в ресурсоведение лекарственных растений, создание природоохранных объектов, а также приведены сведения о его просветительской и издательской деятельности.

Ключевые слова: Д.С. Івашин, ресурсовед, лекарственные растения, ботаника.

V.V. Buydin¹, V.M. Samorodov²

¹ Volodymyr Korolenko
Poltava State Pedagogical University,
Ukraine, Poltava

² The Poltava State Agrarian Academy,
Ukraine, Poltava

HIS UNDYING FAME...

(the 100th anniversary of the birth of D.S. Ivashin)

It is described the formation of D.S. Ivashina as scientist in the botany. His contribution of resource studies of medicinal plants, creation of environmental facilities, his educating and publishing activity are elucidated.

Key words: D.S. Ivashin, expert on plant resources, medicinal plants, botany.